

Visselblåsarskydd som en del av sakkunnigarbetet

Utbildning i visselblåsarlagen riktad till sakkunniga och personer i ledningen

Utbildningsprojektet kring lagen om skydd för rapporterande personer

- Detta utbildningsmaterial har sammanställts som en del av det EU-delfinansierade utbildningsprojektet kring lagen om skydd för rapporterande personer.
- Projektet genomfördes mellan **den 1 september 2023 och den 30 april 2025**.
- Projektets mål:
 - De organisationer som är skyldiga att inrätta en rapporteringskanal kan uppfylla de lagstadgade förpliktelserna.
 - Sakkännedomen hos dem som handlägger rapporter och de anställdas medvetenhet om innehållet i lagen ska främjas.
 - Medborgarnas medvetenhet om rapporteringsförfarandena och rapporteringskanalerna ska höjas.
- I styrgruppen för projektet ingick representanter för justitieministeriet, arbets- och näringsministeriet, finansministeriet, FFC, Finlands näringsliv, Statskontoret, Justitiekanslersämbetet och Kommunförbundet.

Varför behövs rapporteringskanaler och skydd för rapporterande personer?

Interna rapporteringskanaler är en effektiv metod att upptäcka överträdelser

- De flesta misstankar om ekonomisk oegentlighet kommer fram genom rapporter från anställda.
 - Hela 42 procent av alla ekonomiska oegentligheter som upptäcks kommer fram genom tips eller rapportering – den näst mest effektiva metoden var interrevision (16 procent).
- Olika undersökningar har också visat att anställda lättare rapporterar om sina iakttagelser internt.
- Mer än hälften av de inlämnade rapporterna (52 procent) kommer från anställda.
- Skador som beror på ekonomiska oegentligheter är större i organisationer som inte har någon intern rapporteringskanal, delvis på grund av att det tar längre tid än genomsnittet att upptäcka oegentligheter. (ACFE 2024 Report to the Nations)

Skyddet av visselblåsare främjar öppenhet och god förvaltningssed

- Rapporterande personer kan tidigare ha låtit bli att rapportera om vad de upptäckt bland annat på grund av
 - rädsla för repressalier,
 - osäkerhet om vart och hur det man upptäckt ska rapporteras,
 - föreställning om att rapportering ändå inte leder någonvart,
 - rädsla för att förlora sitt rykte/bli stämplad.
- Rapporterande personer kan ha information om misstänkta överträdelser redan i ett tidigt skede, när de skador som orsakats ännu är små eller till och med kan förhindras helt.
- De rapporterande personernas uppgifter är ofta sådana som organisationens ledning eller de övervakande myndigheterna sällan skulle kunna få kännedom om på annat sätt i det skedet.

Lagens tillämpningsområde och allmänna förutsättningar för skydd

Tillämpningsområde (2.1 §)

- Lagen tillämpas på misstänkta överträdelser inom följande lagstiftningsområden:
 - 1) offentlig upphandling, med undantag för sådan som gäller försvar och säkerhet,
 - 2) finansiella tjänster, produkter och marknader,
 - 3) förhindrande av penningtvätt och finansiering av terrorism,
 - 4) produktsäkerhet och produktöverensstämmelse,
 - 5) transportsäkerhet,
 - 6) miljöskydd,
 - 7) strål- och kärnsäkerhet,
 - 8) livsmedels- och fodersäkerhet samt djurs hälsa och välbefinnande,
 - 9) folkhälsa enligt artikel 168 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt,
 - 10) konsumentskydd,
 - 11) skydd av privatlivet och personuppgifter samt säkerhet i nätverks- och informationssystem.

Inom de nämnda lagstiftningsområdena kan det handla om överträdelser av EU-lagstiftningen eller dess nationella genomförandelagstiftning eller annan nationell lagstiftning – med beaktande av både EU- och nationell reglering.

Lagens tillämpningsområde 1/3

- Tillämpningsområdet omfattar många olika sektorer, där det med tanke på allmänintresset är nödvändigt att rapportera och avslöja överträdelser.
- Lagens tillämpningsområde är föränderligt. Exempelvis EU:s rättsakt om digitala marknader (2022/1925) och förordning om kryptotillgångar (2023/1114) har inkluderats i tillämpningsområdet.
- Inom de lagstiftningsområden som anges i 2 § 1 mom. är en förutsättning för tillämpning av lagen att överträdelsen ger upphov till en av följande påföljder:
 1. Gärningen eller försummelsen är straffbar enligt lag.
 2. Gärningen eller försummelsen kan leda till en administrativ påföljd av straffkaraktär: en påföljd som bygger på ett förvaltningsbeslut och som omfattar en förpliktelse att betala en påföljdsavgift av straffkaraktär, till exempel en överträdelse-, ordnings-, försenings- eller försummelseavgift.
 3. Gärningen eller försummelsen kan allvarligt äventyra uppnåendet av lagstiftningens mål av allmänintresse, till exempel om överträdelsen är ägnad att orsaka betydande risker för människors liv eller hälsa eller miljön. (2 § 2 mom.)

Lagens tillämpningsområde 2/3

- Nationellt handlingsutrymme har använts vid verkställandet -> Även lagstiftning som endast har utfärdats på nationella grunder och som hör till de lagstiftningsområden som anges i direktivet omfattas av lagens tillämpningsområde.
 - Till exempel offentlig upphandling: offentliga upphandlingar som överstiger de nationella tröskelvärdena samt överträdelser i samband med dem.
- Den utvidgning som motsvarar det nationella handlingsutrymmet har bland annat motiverats med visseblåarskyddet, eftersom det är svårt för rapportrande personer att bedöma när en bestämmelse bygger på EU-lagstiftning och när enbart på nationell lagstiftning.

Lagens tillämpningsområde 3/3

- Med avvikelse från det ovan angivna tillämpas lagen på bland annat nationella statsunderstöd och bidrag, brott mot den nationella konkurrenslagstiftningen, brott mot bestämmelser om beskattning och arrangemang för att få skattefördelar, oberoende av vilken påföljd den överträdelse som rapporterats kan leda till. (2 § 4 mom.)
- Lagen tillämpas i andra hand och kompletterande i förhållande till de redan gällande särskilda bestämmelser om interna rapporteringskanaler eller myndigheternas rapporteringskanaler och rapporteringsförfaranden som omfattas av lagens materiella tillämpningsområde. (till exempel Finansinspektionens rapporteringskanal och kanal för rapportering om penningtvätt)
- Bestämmelser om undantag från lagens tillämpningsområde finns i 4 §.

Allmänna förutsättningar för skydd 1/4

- Syftet med lagen om skydd för rapporterande personer är att en rapporterande person som i samband med sitt arbete upptäcker eller misstänker en överträdelse inom ett av de lagstadgade lagstiftningsområdena kan rapportera om sin upptäckt eller misstanke på ett säkert sätt. Det finns dock vissa förutsättningar för att få skydd:
 1. Information eller misstanke om en överträdelse ska fås i arbetet eller i samband med det. Sambandet med arbetet har definierats brett och inbegriper bland annat anställnings- eller tjänsteförhållanden, självständiga yrkesutövare, aktieägare samt jobbsökande och tidigare anställda. (5 §)
 - Även assistenter (till exempel personalens representanter) och tredje parter (till exempel kollegor) kan få skydd. I vissa situationer även juridiska personer.

Allmänna förutsättningar för skydd 2/4 – Personkrets

Rapporterande person som avses i lagen (visselblåsare)

En persons ställning i förhållande till en organisation där det har upptäckts ett misstänkt missbruk eller en misstänkt överträdelse i verksamheten

- Personer som hör till den inre kretsen i organisationen (t.ex. anställda, entreprenörer, frivilligarbetare, praktikanter, styrelsemedlemmar, verkställande direktör)

Typ av överträdelse (Allmänintresse):

- Överträdelser och missbruk som påverkar en grupp
- Överträdelser och missbruk som påverkar en stor grupp eller hela samhället

Andra möjliga situationer – inte en visselblåsare som avses i lagen:

Typ av överträdelse (Enskilt intresse):

- Överträdelser och missbruk som endast påverkar en persons anställningsförhållande

En persons ställning i förhållande till en organisation där det har upptäckts ett misstänkt missbruk eller en misstänkt överträdelse i verksamheten

- Kunder, konsumenter och andra utomstående personer som inte har något samband med arbetet och därmed en svagare ställning i förhållande till organisationen

Allmänna förutsättningar för skydd 3/4

2. Den rapporterande personen ska ha grundad anledning att tro att informationen är korrekt. (6 §) Den rapporterande personen behöver inte ha några omfattande bevis på överträdelsen, men personen ska agera i god tro. Om den rapporterande personen har rapporterat information som uppenbarligen inte är riktig eller som bygger på rykten, får personen inte skydd.

- De motiv som rapporteringen bygger på har ingen betydelse för bedömningen av om de allmänna förutsättningarna för skydd för rapportande personer uppfylls eller inte.
- Den rapporterande personen kan få skydd också om han eller hon har rapporterat information i god tro och av misstag rapporterat information som senare visar sig vara felaktig.

3. Den rapporterande personen ska ha grundad anledning att tro att den rapporterade informationen omfattas av lagens materiella tillämpningsområde. (6 §) I princip ställs inga höga krav på en rapporterande persons medvetenhet om ärendet.

- Påverkande faktorer i en objektiv bedömning av grundad anledning kan till exempel vara den rapporterande personens ställning och arbetsuppgifter.

Allmänna förutsättningar för skydd 4/4

4. Den rapporterande personen ska följa ett rapporteringsförfarande i tre steg. Det innebär att en rapport i regel ska lämnas via en intern rapporteringskanal i den organisation där överträdelsen har skett. (7–9 §)

- Undantag från huvudregeln: Situationer som fastställs i 8–9 § i lagen samt situationer där rapportering direkt till rapporteringskanalen tillhörig den myndighet som är ansvarig för tillsynen över den lagstiftning eller de bestämmelser som avses i 2 § i lagen, det vill säga den behöriga myndigheten, har föreskrivits separat på ett annat sätt annanstans (till exempel Finansinspektionens rapporteringskanal).

Lagens krav på en process för handläggning av rapporter – planering av rapporteringskanal och process

Om krav på rapporteringskanal 1/4

- Enligt lagen ska en intern rapporteringskanal tillhandahållas åtminstone till organisationens personal. (10 § 2 mom.)
 - Organisationer kan också ge andra aktörer, till exempel hyrda arbetstagare, underleverantörers anställda eller självständiga yrkesutövare, tillgång till rapporteringskanalen.
- Om enbart den egna personalen har tillgång till den interna rapporteringskanalen, kan personer som inte har tillgång till kanalen lämna rapporter direkt till en extern centraliserad rapporteringskanal. (8 §)

Om krav på rapporteringskanal 2/4

- Det ska vara möjligt att rapportera skriftligt eller muntligt via den interna rapporteringskanalen. (15 § 1 mom.)
 - Organisationen får själv bestämma vilka typer av rapporteringskanaler den ska börja använda, såvida den säkerställer de rapporterande personernas identitet och konfidentialitet och ger åtminstone möjlighet till skriftlig eller muntlig rapportering.
 - Om muntlig rapportering är möjlig, ska den kunna göras per telefon eller via något annat system för röstmeddelanden och på begäran av den rapporterande personen vid ett fysiskt möte som ordnas inom skälig tid. (15 § 3 mom.)
 - Om rapporteringen sker vid ett fysiskt möte, ska det upprättas ett protokoll från mötet. Den rapporterande personen ska ges tillfälle att kontrollera och godkänna protokollet. (37 § 2 mom.)
 - En muntlig rapport får spelas in med samtycke av den rapporterande personen. (37 § 3 mom.)
- De rapporter som tas emot ska införas i ett ärendehanteringsregister eller registreras på något annat sätt (37 § 1 mom.) – lämplig dokumentation av alla rapporter om överträdelser ska ske och alla rapporter ska vara åtkomliga och information som mottas genom rapporterna ska vid behov kunna användas som bevisning vid verkställighetsåtgärder.
- I fråga om det sätt som kanalen inrättas på ska hänsyn tas till bland annat den allmänna dataskyddsförordningen (2016/679) och dataskyddsförordningen (1050/2018).

Om krav på rapporteringskanal 3/4

- Den organisation som har inrättat en intern rapporteringskanal ska informera om rapportering till den interna rapporteringskanalen och till justiekanslersämbetets centraliserade rapporteringskanal, förfarandena för rapportering och förutsättningarna för skydd för den rapporterande personen. Informationen ska framställas på ett tydligt sätt och så att den är lättillgänglig för rapporterande personer. (15 § 4 mom.)
 - Exempelvis genom utbildning av personal och information om ämnet blir det lättare att begripa syftet och målen med kanalen samt att skilja kanalen från andra responskanaler.
 - Det blir enklare att rapportera när de rapporterande personerna känner till hur de kan få skydd, vad skydd innebär och hur processen för handläggning av rapporter framskrider – organisationen får aktuell information om potentiella missförhållanden. Organisationen är skyldig att agera enligt förväntningar och den information som organisationen har gett samt på så öppet och aktivt sätt som möjligt.
 - Om andra personer än den egna personalen också har tillgång till rapporteringskanalen, bör de om möjligt informeras om ovannämnda frågor så bra som möjligt, till exempel på organisationens webbplats.

Om krav på rapporteringskanal 4/4

- När kan rapporterande personer rapportera via en extern kanal?
 - 1) Organisationen har inte en intern rapporteringskanal eller den rapporterande personen har inte getts möjlighet att rapportera via en intern rapporteringskanal, till exempel situationer i 10 § 2 mom., eller organisationen har försummat sin skyldighet att ordna en rapporteringskanal.
 - 2) Den rapporterande personen har grundad anledning att tro att en intern rapport inte har lett till att åtgärder enligt 16 § har vidtagits inom den tidsfrist som anges i 2 mom. i den paragrafen – om den rapporterande personen inte har fått någon respons på vilka åtgärder som vidtas på basis av rapporten, eller om den rapporterande personen har grund anledning att tro att den information som har lämnats till personen inte är riktig.
 - 3) Den rapporterande personen har grundad anledning att tro att det inte är möjligt att effektivt ingripa i överträdelsen på basis av en intern rapport – kan vara möjligt om en person som ansvarar för handläggningen av rapporter eller organisationens ledning är delaktig i överträdelsen.
 - 4) den rapporterande personen har grundad anledning att tro att han eller hon riskerar att utsättas för repressalier på grund av rapporten – till exempel om den rapporterande personen vid rapporteringen har brutit mot ett avtalsbaserat skydd av konfidentialitet eller om föremålet för rapporten har hotat personen med repressalier efter att ha fått kännedom om förberedelserna för rapportering. (8 § 1 mom.)

Om processen för handläggning av rapporter 1/2

- Om en rapport tas emot via någon annan kanal än en rapporteringskanal enligt denna lag eller om den tas emot av någon annan än en person som ansvarar för handläggningen av rapporter, ska den som tar emot rapporten hemlighålla sådan information som kan identifiera den rapporterande personen eller föremålet för rapporten. Den som tar emot rapporten ska utan dröjsmål vidarebefordra rapporten i oförändrat skick till en person som ansvarar för handläggningen av rapporter. (32 § 2 mom.)

Om processen för handläggning av rapporter 2/2

- Tidsfrister för handläggning av rapporter som lämnats via rapporteringskanalen:
 - En bekräftelse av mottagandet till den rapporterande personen inom sju dagar från mottagandet av rapporten.
 - Handläggaren av en rapport ska vidta behövliga åtgärder för att utreda rapportens riktighet och för att vid behov ingripa vid en överträdelse. (16 § 1 mom.)
 - Med utredning av riktighet avses vilken åtgärd som helst som vidtas för att bedöma om påståendena i en rapport är riktiga eller inte.
 - Behovet av de åtgärder som ska vidtas med anledning av en rapport beror på den rapporterade överträdelsens karaktär, men rapportens riktighet ska åtminstone utredas.
 - Den rapporterande personen ska inom tre månader från det att rapporten tagits emot underrättas om vilka fortsatta åtgärder som vidtagits eller planerats – på så öppet och omfattande sätt som möjligt.
 - Avslutande av handläggning, eventuell radering av personuppgifter som är klart onödiga, arkivering och senare radering av uppgifter.

Element i skyddet för rapportering personer och processuella krav för verksamheten

Element i skyddet för rapporterande personer – vad består skyddet av? 1/5

- 1) **Förbud mot repressalier.** Den rapporterande personens arbetsgivare eller någon annan organisation som den rapporterande personen med anledning av sitt arbete är i kontakt med får inte utsätta personen för repressalier på grund av rapportering. En förutsättning för skydd är att rapporteringen har skett enligt lagen om skydd för rapporterande personer. Som förbjudna repressalier betraktas bland annat uppsägning, lönesänkning, permittering eller annan ofördelaktig behandling.

För att det ska kunna vara fråga om en förbjuden repressalie bör förfarandet ha ett orsakssamband med en intern eller extern rapportering eller offentliggörande av information i den mening som avses i lagen.

- 2) **Förbud mot förhindrande av rapportering.** Även ett förfarande som syftar till att förhindra rapportering eller offentliggörande av information om överträdelser är förbjudet.

I praktiken kan ett sådant förfarande innebära till exempel hot om repressalier eller ogrundat åberopande av ett avtalsvillkor som begränsar avslöjandet av information.

Element i skyddet för rapporterande personer – vad består skyddet av? 2/5

3) Frihet från ansvar. Rapporteringen begränsas inte av till exempel lagstadgad sekretessplikt eller sekretessavtal eller skyldigheter som gäller konfidentialitet.

En rapporterande person ska, vad gäller att ha lämnat ut eller skaffat fram informationen, inte åläggas ansvar, även om personen till exempel har brutit mot en begränsning i fråga om att lämna ut information som grundar sig på avtal eller lag.

En förutsättning är dock att det är nödvändigt att rapportera eller offentliggöra informationen för att avslöja sådana överträdelser som omfattas av lagen om skydd för rapporterande personer. Frihet från ansvar gäller inte i situationer där det är straffbart att skaffa fram eller få själva informationen.

Obs. Bestämmelser om undantag från lagens tillämpningsområde finns i 4 §

4) Omvänd bevisbörda. Om den rapporterande personen eller en annan person som avses i 5 § i lagen om skydd för rapporterande personer påstår att hen har orsakats skada till följd av att förbudet mot repressalier har överträtts, ska personen också lägga fram något bevis som stöd för sitt påstående. Om det utifrån det framlagda beviset eller andra faktorer som har framkommit i ärendet kan antas att förbudet mot repressalier har överträtts, ska motparten, i många fall arbetsgivaren, visa att förbudet inte har överträtts. Enbart ett påstående eller en misstanke om att förbudet mot repressalier har brutits räcker inte till ett antagande.

Element i skyddet för rapporterande personer – vad består skyddet av? 3/5

5) Sekretess för personuppgifter. De personuppgifter som nämns i rapporten och sådan information från vilken identiteten kan härledas direkt eller indirekt är sekretessbelagd information. Säkerställer en konfidentiell handläggning av rapporter.

Personer som handlägger rapporter (inbegripet personer som bistår den rapporterande personen och personer som tillhandahåller juridisk rådgivning) är skyldiga att iaktta sekretess.

Sekretessbelagd information får endast röjas för andra i situationer som fastställs i lagen separat eller med samtycke av den person vars sekretessbelagda information det är fråga om.

Element i skyddet för rapporterande personer – vad består skyddet av? 4/5

6) Skadestånd. Om en rapporterande person eller en annan person som avses i 5 § förorsakas av ekonomisk förlust på grund av att förbudet mot repressalier eller förhindrande av rapportering uppsåtligen överträtts, har personen rätt till skadestånd.

Fysiska personer och juridiska personer som uppsåtligen bryter mot förbudet är skyldiga att betala skadestånd. Som ekonomisk förlust ersätts till exempel inkomstbortfall eller kostnader, bland annat bortfall av löneinkomster till följd av en försämring av den anställdas arbetsvillkor, som har uppstått på grund av att förbudet mot repressalier har överträtts.

Det bör även noteras att en rapporterande person som uppsåtligen har rapporterat eller offentliggjort falsk information ska ersätta föremålet för rapporten för ekonomisk förlust som han eller hon därigenom har förorsakat.

7) Gottgörelse. En rapporterande person eller någon annan fysisk person enligt 5 § som har utsatts för repressalier har rätt att få gottgörelse för den kränkning som repressalierna har förorsakat av en arbetsgivare eller av någon annan organisation som har utsatt honom eller henne för repressalier eller för ett förfarande som syftar till att förhindra rapportering. Gottgörelsen är inte skadestånd, utan dess syfte är att gottgöra den rapporterande personen för kränkning som direkta eller indirekta förbjudna repressalier mot honom eller henne har orsakat.

Element i skyddet för rapporterande personer – vad består skyddet av? 5/5

8) Bestämmelsernas tvingande natur. Det skydd och de rättigheter och rättsmedel som avses i lagen kan inte begränsas genom avtal eller enskilda avtalsvillkor. Sådana avtal och avtalsvillkor är ogiltiga. Skyddet för rapporterande personer får inte heller begränsas genom interna anvisningar eller förfaranden på arbetsplatsen, oberoende av om anvisningarna eller förfarandena bygger på ett ensidigt beslut av arbetsgivaren eller ett avtal mellan arbetsgivaren och personalen.

9) Påföljder. Lagen innehåller också straffbestämmelser, bland annat om brott mot sekretessplikten. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa att identiteten för de rapporterande personerna och andra personer som nämns i rapporterna hemlighålls.

Observationer om de processuella kraven

- Rättigheterna för personer som är föremål för rapport ska skyddas i syfte att förebygga anseendeskada eller andra negativa konsekvenser.
- I alla faser av ett förfarande som har inletts med anledning av en rapport bör den person som är föremål för rapporten garanteras rätten till försvar och rättsmedel fullständigt i enlighet med artiklarna 47 och 48 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.
- Identiteten hos den person som är föremål för rapporten ska hållas hemlig. Dessutom gäller det att säkerställa att föremålet i samband med utredningen och den därpå följande rättegången har bland annat rätt till försvar och rätt att ta del av handlingar, bli hörd och ansöka om ändring i beslut som berör föremålet med iakttagande av förfaranden enligt nationell lagstiftning.
- Oskuldspresumtion måste också följas.

Anonym rapportering

Anonym rapportering

- Organisationen kan besluta om möjlighet till anonym rapportering – då blir det ofta lättare att lämna rapport.
- Utifrån anonyma rapporter behöver organisationen inte sända bekräftelser av mottagandet och inte heller informera om fortsatta åtgärder.
- En rapporterande person som har rapporterat via en anonym intern rapporteringskanal får skydd mot repressalier, även om personen identifieras senare.

Utsedda personer och handläggare av rapporter

Person som ansvarar för handläggningen av rapporter 1/2

- En organisation eller en tjänsteproducent ska utse en eller flera personer som ansvarar för handläggningen av rapporter och som ska kunna sköta sitt uppdrag opartiskt och oberoende. (14 § 1 mom.)
- Endast de personer som organisationen har utsett för detta uppdrag får handlägga rapporter. (14 § 2 mom.)
- Personuppgifter för en rapporterande person och föremålet för en rapport får behandlas enbart av de personer som organisationen har utsett på det sätt som avses i 14 § 1 mom. (...). (29 § 1 mom.)
- Ovannämnda bestämmelser ökar tillförlitligheten och konfidentialiteten i handläggningen, eftersom endast utsedda personer har rätt att behandla rapporter och personuppgifter. Säkerställer i processen även efterlevnaden av principen om integritet och konfidentialitet enligt dataskyddsförordningen.
- Opartiskhet och oberoende:
 - Verksamheten och de beslut som följer på verksamheten får inte på något sätt påverkas av några olämpliga grunder eller grunder som inte hör till verksamheten överlag.
 - Verksamheten och besluten ska vara självständiga.
 - I mindre organisationer kan detta uppdrag eventuellt skötas som särskilt uppdrag av anställda som har en sådan ställning att de har förutsättningar att rapportera direkt till organisationens ledning.

Person som ansvarar för handläggningen av rapporter 2/2

- Vem ansvarar för att /vem kan utse ovan avsedda personer?
 - Ett beslutsfört organ i en organisation som har inrättat en intern rapporteringskanal, eller en person som ett beslutsfört organ har förordnat.
 - Lagen innehåller inga särskilda bestämmelser om utnämningens omfattning – handläggarens namn och arbetsuppgift eller enbart arbetsuppgift?
- Även en person som arbetar för en extern tjänsteproducents räkning kan utses till person som ansvarar för handläggningen av rapporter, om en sådan aktör har getts i uppdrag att organisera den interna rapporteringskanalen.
- När en organisation har lagt ut den interna rapporteringskanalen, ansvarar organisationen fortfarande för att skyldigheterna enligt lagen fullgörs. (11 § 2 mom.)

Utredning av en rapports riktighet

- Den som ansvarar för handläggningen av en rapport är ansvarig att utreda rapportens riktighet. (16 § 1 mom.)
- Organisationen eller tjänsteproducenten kan utse sådana sakkunniga som behövs för att utreda en rapports riktighet. (14 § 1 mom.)
 - Med utredning av riktighet avses vilken åtgärd som helst som vidtas för att bedöma om påståendena i en rapport är riktiga eller inte.
 - När en person utses, bör det om möjligt säkerställas att personen är oberoende och att det inte förekommer intressekonflikter.
 - Sekretessbelagd information kan ges till den person som har utsetts för att utreda en rapports riktighet, om det är nödvändigt att ge informationen för att utreda rapportens riktighet.

En gemensam rapporteringskanal och delade resurser

En gemensam rapporteringskanal och delade resurser 1/2

- Vissa organisationer får ha en gemensam intern rapporteringskanal. (12 § 1 mom.) Sådana organisationer kan till exempel vara välfärdsområden, kommuner och bolag som hör till samma koncern.
 - Antalet organisationer som har en gemensam rapporteringskanal har inte fastställts.
- Sådana organisationer som avses i 10 § 1 mom. 5 och 6 punkten och som har högst 249 anställda får sinsemellan dela de resurser som anvisats för mottagande av rapporter, utredning av rapporters riktighet och de undersökningar som ska genomföras.
 - Med resursdelning avses att samma person/personer kan ansvara för mottagandet av rapporter och utredningen av rapporternas riktighet.
 - Kan till exempel behövas för att säkerställa tillräckliga kunskaper och färdigheter i små och medelstora företag.
 - Genom resursdelning är det möjligt att undvika överlappande kostnader.
 - Oberoende av de delade resurserna har varje organisation som deltar i resursdelningen skyldighet enligt 16 § att ge respons och att vid behov ingripa i fråga om en rapporterad överträdelse samt tystnadsplikt enligt 32 §.

En gemensam rapporteringskanal och delade resurser 2/2

- För att en gemensam intern rapporteringskanal ska kunna inrättas inom statsförvaltningen ska organisationerna administrativt och funktionellt vara nära förbundna med varandra.
 - Innebär vid organisering av statens verksamheter bokföringsenheter, resultatstyrda ämbetsverk eller arbetsgivarverk – begreppet *ämbetsverk* är mångfacetterat och kan betyda olika enheter i olika sammanhang.
- Till exempel i fråga om regionförvaltningsverken som en enhet kan en intern rapporteringskanal ordnas som en enda rapporteringskanal för hela enheten – möjliggör en högklassigare handläggning av rapporter och betydande kostnadsbesparingar vid köp av en gemensam rapporteringskanallösning, administration av kanalen och handläggning av rapporter.
- Delning av resurser har bland annat möjliggjorts för kedjeföretag.

Sekretess och konfidentialitet samt offentlighet i myndigheternas verksamhet

Allmänt om offentlighet i myndigheternas verksamhet

- Rätten att få information ur myndigheternas handlingar är en grundläggande rättighet – bestämmelserna om rätten att få information är en central metod för att tillgodose detta.
- En myndighetshandling ska sekretessbeläggas, om det i offentlighetslagen eller någon annan lag föreskrivs eller om en myndighet med stöd av lag har föreskrivit att den ska vara sekretessbelagd eller om handlingen innehåller uppgifter för vilka tystnadsplikt föreskrivs genom lag (OffL 22 § 1 mom.).
 - Sekretessbestämmelserna har alltså koncentrerats till offentlighetslagen (allmän lag), men sekretessen kan i vissa situationer också regleras i speciallagar, såsom lagen om skydd för rapporterande personer.
- En sekretessbelagd myndighetshandling eller en kopia eller utskrift av en sådan handling får inte företes för eller lämnas ut till utomstående eller med hjälp av en teknisk anslutning eller på något annat sätt företes för eller lämnas ut till utomstående. (OffL 22 § 2 mom.)
- Uppgifterna är också sekretessbelagda om de omfattas av tystnadsplikt enligt lag.

Allmänt om offentlighet i myndigheternas verksamhet 2/2

- Betydande skyldighet att motivera gränsdragningar mellan offentlighet och sekretess (kan härledas t.ex. från 21 § i grundlagen och 45 § 1 mom. i förvaltningslagen).
- Sekretessbestämmelsen i lagen om skydd för rapporterande personer är ovillkorlig, så behovet av motiveringar är också mindre (jfr. sekretessbestämmelserna som innehåller en klausul om skaderekvisit).
- I en situation där endast en del av en handling är sekretessbelagd ska uppgifter i den offentliga delen lämnas ut, om det är möjligt så att den sekretessbelagda delen inte röjs.

Om offentlighet i myndigheternas verksamhet

- På verksamheten tillämpas offentlighetslagen (621/1999) till den del det i visseblåsarlagen inte föreskrivs något annat i ärendet.
- Information som enligt visseblåsarlagen är sekretessbelagd är också sekretessbelagd i myndigheternas handlingar.
- Sekretesstidens längd har inte fastställts.
- Om en rapport innehåller information som är sekretessbelagd utifrån någon bestämmelse i offentlighetslagen, bestäms sekretesstiden för den informationen utifrån bestämmelser någon annanstans i lag.
 - Till exempel företagshemligheter.
- Särskilda bestämmelser om rätten för en part att få sekretessbelagd information finns någon annanstans i lag (33 § 3 mom.) – rätten att få information föreligger bland annat inte om utlämnandet av information skulle strida mot ett synnerligen viktigt allmänt intresse eller på motsvarande sätt mot ett synnerligen viktigt enskilt intresse. (OffL 11 § 2 mom. 1 punkten)

Sekretess och konfidentialitet 1/2

- Sekretessbelagd information omfattar information som direkt eller indirekt avslöjar identiteten för den rapporterande personen, föremålet för rapporten och andra tredje parter som nämns i rapporten.
 - Sekretess kräver särskild noggrannhet vid kommunikation mellan berörda parter och vid genomförande av eventuella fortsatta åtgärder.
- Personer som bistår eller tillhandahåller juridisk rådgivning vid rapportering ska hemlighålla all information som de har fått om rapporten i samband med biståndet, bland annat information om identiteten för den rapporterande personen eller föremålet för rapporten och den rapporterade överträdelsen.

Sekretess och konfidentialitet 2/2

- På vissa villkor kan sekretessbelagd information trots sekretessbestämmelserna lämnas till
 - den person som har utsetts för att utreda en rapportens riktighet, om det är nödvändigt att ge informationen för att utreda rapportens riktighet,
 - den behöriga myndigheten, för utredning av rapportens riktighet,
 - förundersökningsmyndigheter, för att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning,
 - åklagare, för de uppgifter som det föreskrivs om i 9 § i lagen om Åklagarmyndigheten (32/2019),
 - föremålet för rapporten, för uppgörande, framställande eller försvar av rättsliga anspråk i samband med en handläggning i domstol eller i ett rättsligt eller administrativt förfarande utanför domstol.
- Den rapporterande personen ska i förväg informeras om att hans eller hennes identitet kommer att lämnas ut, om inte detta äventyrar utredningen av rapportens riktighet, en förundersökning eller en rättegång i anknytning till ärendet.
- Den behöriga myndigheten ska dessutom ge den rapporterande personen en skriftlig utredning om orsakerna till att sekretessbelagd information lämnas ut.

Information och kommunikation med rapporterande personer

Information och kommunikation med rapporterande personer

- En så öppen och aktiv information som möjligt om olika faser i handläggningen och händelsens status förbättrar de berörda parternas upplevelse av en välfungerande och framgångsrik process!
- I all information finns det också skäl att understryka rapporterande personers aktivitet i att svara på eventuella ytterligare frågor/förfrågningar – det är bra att påminna om detta (om det är möjligt), även som en del av bekräftelsen av mottagandet.
 - Uppgifterna i en rapport kan vara bristfälliga. Utredningen av rapportens riktighet kan då kräva att handläggarna av rapporter kontaktar den rapporterande personen och får nödvändiga tilläggsuppgifter.
- Dessutom ska den rapporterande personen inom tre månader informeras om vilka åtgärder som har vidtagits eller som planeras att vidtas på basis av rapporten.
- Till följd av en begränsad information kan den rapporterande personen ha grundad anledning att tro att de åtgärder som lagen kräver inte har vidtagits, om personen inte har fått någon respons på vilka åtgärder som ska vidtas på basis av rapporten.
- Det kan också hända att den rapporterande personen har grundad anledning att tro att den information som hen har getts inte är riktig och att inga åtgärder i verkligheten har vidtagits för att utreda rapportens riktighet.

Dataskyddskrav i kontexten som visselblåsarlagen

Om dataskyddskrav 1/2

- På verksamheten tillämpas bland annat den allmänna dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. Dessutom har lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).
- Insamlingen och annan behandling av personuppgifter bygger på lagen om skydd för rapporterande personer (fullgöra en rättslig förpliktelse, artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen). Dessutom förutsätts inte arbetstagarens samtycke enligt i 4 § 1 mom. i lagen om integritetsskydd i arbetslivet till att personuppgifter får samlas in via rapporteringskanaler. I 4 § 2 mom. i den nämnda lagen krävs dock att arbetsgivaren ska informera arbetstagaren om de uppgifter som samlats in någon annanstans än hos arbetstagaren själv, innan uppgifterna används för beslutsfattande som gäller arbetstagaren.
- Personuppgifter får behandlas enbart av utsedda personer. (29 § 1 mom.)
- Den information som kommit in via rapporteringskanalerna ska i regel raderas fem år efter att rapporten kom in.
 - Informationen kan förvaras, om det är nödvändigt att bevara informationen för att rättigheter eller skyldigheter enligt lagstiftningen ska tillgodoses eller fullgöras eller med anledning av rättsliga anspråk.

Om dataskyddskrav 2/2

- Personuppgifter som tydligt inte har någon betydelse för handläggningen av en rapport ska raderas utan obefogat dröjsmål. (29 § 2 mom.)
- Uppgifter som anknyter till särskilda kategorier av personuppgifter samt till fällande domar i brottmål och till brott får behandlas endast om behandlingen är nödvändig med tanke på visselblåsarlagens syfte. (30 §)
- Den registrerades rätt till begränsning av behandling i enlighet med artikel 18 i dataskyddsförordningen tillämpas inte på sådan behandling av personuppgifter som avses i visselblåsarlagen.
- Den registrerades rätt till tillgång till uppgifterna i enlighet med artikel 15 i dataskyddsförordningen kan begränsas under de förutsättningar som fastställs i visselblåsarlagen – i regel för att säkerställa utredningen.
- Konsekvensbedömning (DPIA) och uppdatering av dataskyddsbeskrivningen

Den behöriga myndighetens roll

Justitiekanslersämbetets roll

- När justitiekanslersämbetet tar emot och överför rapporter till behöriga myndigheter utreder justitiekanslersämbetet inte separat den rapporterande personens rätt till lagstadgade skyddsåtgärder och kan således till de behöriga tillsynsmyndigheterna överföra även sådana rapporter som inte omfattas av lagens tillämpningsområde.
- Justitiekanslerämbetet granskar inte den rapporterande personens ställning i förhållande till den myndighet som rapporten gäller.
- Justitiekanslerämbetet skickar en mottagningskvittens, men ger inte respons till den rapporterande personen med anledning av rapporten, utan detta hör till den behöriga myndighetens uppgifter.
- Justitiekanslern kan som ett laglighetsövervakningsärende inleda en utredning om myndigheterna inte vidtar ändamålsenliga och tillräckliga åtgärder – här är det möjligt att utreda till exempel strukturella problem.

Den behöriga myndighetens roll 1/2

- Lagen ändrar inte myndigheternas nuvarande befogenheter att övervaka lagstiftningen inom sitt eget verksamhetsområde. Behöriga myndigheter är tillsynsmyndigheterna inom respektive lagstiftningsområde – behörigheten ska utredas från fall till fall.
- De behöriga myndigheterna ska i egenskap av mottagare av rapporter ha de färdigheter och befogenheter som behövs för att säkerställa att behöriga fortsatta åtgärder vidtas – resurser och kompetens (bl.a. dataskydd).
- Den behöriga myndigheten utreder rapportens riktighet i enlighet med sina egna befogenheter och ingriper vid behov i överträdelsen.
- Den behöriga myndigheten informerar den rapporterande personen om de fortsatta åtgärderna (inom 3 månader och av grundad anledning inom högst 6 månader) – det ges även information om det slutliga resultatet av utredningen.

Den behöriga myndighetens roll 2/2

- Lagen möjliggör prioritering – om många rapporter tas emot kan handläggningen av rapporter som gäller allvarliga överträdelser som omfattas av lagens tillämpningsområde prioriteras.
- Om en brottsmisstanke avslöjas på grund av en rapport, överför den behöriga myndigheten ärendet till förundersökningsmyndigheten för utredning.

Avslutande av en behörig myndighets handläggning av en rapport

- Den behöriga myndigheten kan fatta beslut om att avsluta handläggningen av ett ärende om:
 - 1) rapporten gäller en överträdelse som är uppenbart obetydlig och som inte förutsätter att sakens riktighet utreds, eller
 - 2) det är fråga om upprepade rapporter som inte innehåller någon betydande ny information om en överträdelse jämfört med en tidigare rapport som redan har behandlats på behörigt sätt.
- Besvärsförbud gäller för beslutet.

Fortsatta åtgärder som ska vidtas på basis av en rapport

Om fortsatta åtgärder

- Det kan hända att en rapport inte kräver några fortsatta åtgärder. Om överträdelsen objektivt bedömt var obetydlig, skulle förfarandet eventuellt redan ha avslutats och inga särskilda åtgärder skulle ha behövts för att ingripa i överträdelsen.
- Är den information som en rapport innehåller redan i sig tillräcklig för fortsatta åtgärder? Sådana kan till exempel vara anvisningar till personalen om ett lämpligt förfarande eller en ändring av de rutiner som har lett till en överträdelse.
- Det är också viktigt att dokumentera beslutsfattandet och de faktorer som har påverkat det samt den adekvata motiveringen.
- Vem har rätt att fatta beslut om eventuella fortsatta åtgärder, till exempel interna anvisningar versus en intern utredning eller polisanmälan?

Rapportering och Verksamhetsutveckling

Rapportering

- De behöriga myndigheterna ska årligen till justitiekanslersämbetet rapportera om de avgöranden som har träffats på basis av rapporterna och beloppet av de medel som har återkrävts på grund av överträdelser samt ge en uppskattning av beloppet av de ekonomiska förluster som överträdelserna har förorsakat. Denna skyldighet gäller även de myndigheter till vilka det har rapporterats direkt om sådana överträdelser som omfattas av lagens tillämpningsområde enligt 2 §.
- Justitiekanslersämbetet ska föra bok över antalet rapporter som årligen tas emot och rapportera antalet och ovannämnda uppgifter till Europeiska kommissionen (årligen).
- Kommissionen gör en konsekvensbedömning av genomförandet av direktivet sex år efter att direktivet har trätt i kraft.

Verksamhetsutveckling

- De behöriga myndigheterna ska minst vart tredje år granska mottagandet av de rapporter som vidarebefordras från justiekanslersämbetets centraliserade rapporteringskanal enligt 18 §, utredningen av rapporternas riktighet och hur de åtgärder som myndigheterna vidtar på basis av rapporterna fungerar. (39 § 2 mom.)
- Hur fungerar förfarandena för rapporteringskanalen i praktiken och behövs eventuellt ändringar av rutinerna?
 - En regelbunden utvärdering.
 - Hur uppfyller handläggningen av rapporter kraven och målen i lagen?
 - Är förfarandena tillräckliga och ändamålsenliga?
 - Fastställande av ansvar och behörighet – Är det fungerande för organisationen?

Tack!

Läs mer om temat på [Antikorruption.fi](https://antikorruption.fi)

